

JUUNI
2/2004

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koja
ajakiri

UUEST HOOLEKANDE KONTSEPTSIOONIST

SINUGA SÜNNIPÄEV

OMANÄOLINE TÖÖKESKUS

KASUTAME PITE-VÕIMALUSI

KOMMUNIKATSIOON AVAB MAAILMA

ELUST HIIUMAAL

PEAASI ON TÖÖKUS, MIS EI ANNA ÜKSNES
VAHENDEID ELUKS, VAID LOOB ELULE KA VÄÄRTUSE.

FRIEDRICH SCHILLER

1	Eessõna	Riho Rahuoja
2	Hoolekandekontseptsioonist	Aive Sarjas
5	Mis on juhtumikorraldus, kes on juhtumikorraldaja	Toimetaja
8	Mina ja meie, aga teised?	Ahti Jundas
12	Sinuga sünnipäev	Toimetaja
14	Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekande arengusuunad	Piret Kokk
16	Arenguliste erivajadustega inimeste töö keskus – üks esimesi Eestis	Stina Siem
19	Kasutame PITE-võimalusi – hakkame tööle	Margit Rosental
20	Kommunikatsioon avab maailma	Raissa Keskküla
23	Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda eile, täna, homme	Malle Kobin

Hea lugeja!

Mõned nädalad tagasi kohtusin ühe pimedaga mehega. Ta väitis mulle, et pime on igal juhul 100% töövõimetu. Küsisin, et kuidas siis seda seletada, et tema töötab. Vastus oli, et loomulikult töötan, sest käed jalad on mul terved ja pea otsas. Üheskoos leidsime, et puudega inimene ei ole igal juhul ja alati täiesti töövõimetu, probleem on rohkem konkurentsivõimes.

Eelneva jutuga tahan ma öelda, et ka teil peab olema rohkem usku endasse. Puudega inimesed, kes tööd on leidnud, tulevad tihti sellega paremini toime kui teised. Reeglina ei meeldi kellelegi elada ainult toetustest ja iseseisva toimetuleku väärtuseks ei ole ainult materiaalne heaolu.

Sotsiaalministeerium on teinud koos inglased kolleegidega pingutusi, et riiklikul tasandil lahendada puudega inimeste tööhõivega seonduvaid probleeme. Ilma teiepoolse aktiivse osaluseta ei pruugi need plaanid teoks saada.

Soovin kõikidele "Sinule" lugejatele rohkem avatust, omavahelist suhtlemist ja koostööd. Sellisel juhul on meil kõigil rohkem lootust edule.

Riho Rahuoja

Sotsiaalministeeriumi sotsiaalaala asekanstler

Hoolekandekontseptsioonist

Õigus sotsiaalhoolekandele on üks olulisemaid sotsiaalseid ja majanduslikke õigusi. Sotsiaalsete õiguste tuumaks on õigus inimväärsele elustandardile. Igaüks peab saama kasutada eksisteerimiseks vajalikke õigusi nagu õigus küllaldasele toidule, riietusele, eluasemele, piisavale hoolitsusele ning eneseteostusele.

Kohustatud subjektide ring sotsiaalsete õiguste tagamisel on lai. Esmalt on iga inimene ise kohustatud hoolitsema eluks ja arenguks vajalike ressursside olemasolu eest, teiseks kohustatud subjektiks on teatud grupid (nt perekond) ning alles kolmandaks riik. Riik on kohustatud sotsiaalsete õiguste kaitse tagamise sekkuma juhul, kui eelnevate tasandite võimalused ei ole osutunud piisavaks.

Sotsiaalsete õiguste tagamisel on peamiseks põhimõteteks võrdsus, ebaoproportsionaalse diskrimineerimise keeld ning proportsionaalsus.

Eesti on rahvusvaheliste lepingutega liitudes võtnud endale kohustuse suurendada sotsiaalset kaitset ning vähendada haavatavust ja tõrjutust. Põhiseaduses sätestatud sotsiaalse õigusriigi, inimväärikuse ning isiku vaba eneseteostuse printsiipe arvestades tuleb lähtuda eeldusest, et vaid eksistentsi materiaalse ulatuse tagamisest on vähe. Abi peab olema ulatuslikum.

Hoolekandekontseptsiooni eesmärk on määratleda Eesti hoolekandepoliitika üldised alused ja meetmed olukorra parendamiseks lähiaastatel.

Teavitustöö – uus ja vajalik kogemus

Sotsiaalministeerium korraldas kontseptsiooni eelnõu avaliku arutelu, mille raames edastatud ettepanekud kaaluti läbi ning heakskiidu pälvinud ettepanekutega täiendati kontseptsiooni. Kontseptsiooni arutati maavalitsuste sotsiaalosakondade töötajatega, kohalike omavalitsusjuhtidega, sotsiaaltöötajatega, teenuste

tarbijate ja pakkujatega. Sotsiaaltöötajatele korraldas sotsiaalministeerium kaks seminari (20.02.04 Jänedal ning 27.02.04 Sangastes). Teenuste tarbijatele ja pakkujatele tutvustati kontseptsiooni neljal regionaalsel seminaril (24.03.04 Tallinnas, 26.03.04 Pärnus, 31.03.04 Tartus ning 07.04.04 Jõhvis). Täiendav seminar maavalitsustele toimus 14.04.04. Seminaridest võttis kokku osa 479 inimest, sealhulgas ka puuetega inimeste organisatsioonide esindajad.

Tagasiside küsimustikele vastas 46% seminaridel osalenutest. Üldjoontes oli kontseptsiooni suhtumine positiivne ning muudatused hoolekande valdkonnas oodatud.

Hoolekandekontseptsiooni teavituskava kohaselt toimuvad maikuu sotsiaalvaldkonna töötajate koolitamisele spetsialiseerunud organisatsioonidele mõeldud seminarid.

Kontseptsiooni lühitutvustus

Kontseptsioon koosneb üheksast osast. Esimestes peatükkides kirjeldatakse sotsiaalkaitse meetmeid ja tutvustatakse hoolekande üldprintsiipe, käsitletakse hoolekande õiguslikke aluseid nii rahvusvahelistes dokumentides kui põhiseaduses, tuuakse ära muutumisvajaduse lähtekohad.

Kontseptsiooni viies peatükk kirjeldab üksikasjalikult meetmeid, mida lähiaastatel elanikkonna sotsiaalse olukorra parandamiseks kavatsetakse rakendada. Need puudutavad sotsiaalabi, laste asendushooldust, riigi omanduses olevaid hoolekandeadususi, juhtumikorralduse meetodika rakendamist ja erivajadustega inimeste hoolekannet ning rehabilitatsiooni.

Kirjeldataud on ka Sotsiaalministeeriumi lähiaastate tegevussuundi. Nendeks on eluasemeteenuste arendamine, kohalike omavalitsuste kohustuste täpsustamine hoolekande korraldamisel ja rahastamisel, teenuste miinimumstandardite ja hinnakujunduse

mehhanismide väljatöötamine, hoolekandepoliitika sotsiaalse mõjususe hindamine, teenuste kvaliteedi kontroll- ja järelvalvesüsteem ning sotsiaalregistri ning statistiliste andmete kogumise süsteemi nüüdisajastamine.

Kontseptsiooni lõpus selgitatakse kasutatud mõisteid, võetakse tabelina kokku tegevused aastatel 2004 – 2006 ning muudatuste elluviimiseks vajalikud kulutused aastatel 2005 – 2006.

Tagasiside meetmete kaupa

Üldosa

- Hoolekandekontseptsiooni esimene versioon, mida avalikkusele tutvustati ajakirja Sotsiaaltöö vahendusel, oli liiga üldine. Lõplik verisoon sai kiidusõnu kõigilt osapooltelt. Seminaridest osavõtjad leidsid, et avaliku arvamuse kujundamine läbi dialoogi on hoolekande valdkonnas määrava tähtsusega.
 - Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad ei usalda kohalikke volikogusid, kelle jaoks hoolekanne ei ole esmatähtis valdkond. Avaldati arvamust, et hoolekandeks määratud/üleantud rahalised vahendid tegelikult täies mahus hoolekandesse ei jõua. Selle vältimiseks pakuti ühe võimalusena välja, et kõik finantsid, mida riik hoolekande korraldamiseks kohalikele omavalitsustele eraldab või üle annab, peavad olema sihtotstarbelised.
 - Sotsiaaltöötajad olid seisukohal, et nende käsutuses olevad ressursid ning vajadus sotsiaalteenuste järele ei ole tasakaalus – vajadus on tunduvalt suurem kui valla- või linnaeelarve „sotsiaalrahakott“ võimaldab. Samas tõdeti, et volikogud ei soovi hoolekande kaudu inimestesse panustada – sotsiaaltööks eraldatud raha moodustab valla- või linnaeelarvest umbes 10%, sageli vähem.
 - Hoolekandeteenuste korraldamisel tuleb pöörata enam tähelepanu infosüsteemi (nt SIS) arendamisele ning sotsiaaltöötajate arvu suurendamisele. Sotsiaaltöö tegijad väljendasid kartust, et volikogud ei nõustu ilma mõjuva sunnimehhanismita sotsiaaltöötajaid juurde palkama.
 - Sotsiaaltöötajate hinnangul on kohaliku tasandi poliitikute motiveerijaks eelkõige isiklik huvi (nt perekonnas puudega laps või psüühikahäirega inimene).
- Ümber tuleks vaadata alkoholismiravi põhimõtted ning töötada välja riigieelarvest toetatavate teenuste süsteem.

Hoolekandeesutused ja nende poolt osutatavad teenused

- Hoolekandeesutustele esitatavad miinimumnõuded tuleb kehtestada õigusaktidega.
- Maavalitsused näevad oma ülesandena hoolekande korraldamisel eelkõige järelvalvet teenuste kvaliteedi üle, omavalitsuste nõustamist ning statistilise info kogumist.
- Laste hoolekandeesutused peavad kohalikke omavalitsusi ebakindlaks ning ebapädevaks koostööpartneriks.
- Kohalikud omavalitsused eelistavad teenuseid osta pigem professionaalsetelt pakkujatelt kui neid ise pakkuda. Teenuseosutaja seisukohalt pole tähtis, kes teenuse eest tasub, kas riik, kohalik omavalitsus, klient või keegi muu.
- Eriteenuste (nt psüühikahäiretega isikutele ja puuetega lastele suunatud teenuste) korraldamist ning rahastamist võiks jätkata riik.

Sotsiaalabi

- Maavalitsused tegid ettepaneku, et toimetulekutoetuse arvestamisel tuleks sissetulekute hulka arvata kõik tulud, v.a puuetega inimeste toetused. Ida-Virumaa kohalikud omavalitsused olid üksmeelselt arvamusel, et ka puuetega inimestele makstavad igakuised toetused tuleks sissetulekuna arvesse võtta.
- Vara arvessevõtmine toimetulekutoetuse maksimisel on vajalik, kuid süsteem peab olema üksikasjalikult läbi mõeldud ning kõigile üheselt mõistetav.
- Toimetulekupiiri võiks tõsta, kuid mitte palju.
- Toetuse väljamaksmisel võiks kaaluda ajalise piirangu sisseseadmist, et vältida toetuse vaheaegadeta maksmist mitmete aastate vältel.

Puuetega inimeste rehabilitatsioon

- Nii sotsiaaltöötajad kui hoolealused olid seisukohal, et **parem rohkem kvaliteetseid teenuseid kui rahalisi toetusi**. Samas peab toetuste ja teenuste vahel säilima mõistlik tasakaal.

- Enne hooldajatoetuse üleandmist kohalikele omavalitsustele peab sotsiaalministeerium korraldama elanikkonnale laialdase teavituskampaania.
- Puuetega inimesed ei usalda kohalikke omavalitsusi teenuste pakujana ja korraldajana, nad soovivad, et neile suunatud teenuseid planeeriks ja korraldaks riik.
- Tehniliste abivahendite teenus peaks olema korraldatud tsentraalselt ühe asutuse kaudu, selle üleandmine kohalikele omavalitsustele ei ole otstarbekas.
- Väga vajalik on sotsiaaltöötajate kaasamine puude raskusastme määramise protsessi.

Laste asendushooldus

- Laste hoolekande korraldamise üleviimisega kohalikele tasandile olid nõus suuremad omavalitsused, väiksemad mitte. Samas tõdeti, et kui vahendid on ühes kohas, saab valdkonda efektiivsemalt korraldada.
- Perekonnas hooldamist on vaja reguleerida täpsemalt ning kõigile üheselt mõistetavalt.

Miks just nüüd?

Hoolekandekontseptsioonis kirja pandud põhimõtted ning meetmed sobivad praeguse valitsuskolitsiooni eesmärkidega. Samal ajal vajab kehtiv sotsiaahoolekande seadus nii suuri muudatusi, et otstarbekam on uue hoolekandeseaduse väljatöötamine aastaks 2007 kui vana täiendamine.

Muudatuste kavandamisel on arvestatud ühiskonna ootustega ning põhiseaduses ja rahvusvahelistes dokumentides sätestatud sotsiaalsete õigustega. Kontseptsioonis toodud meetmete rakendamine võimaldab arendada uusi töömeetodeid, edendada klienditeenindust, kasutada tulemuslikumalt inim- ja finantsressursse ning loob soodsad võimalused Euroopa Sotsiaalfondi III meetme rakendamiseks.

Hoolekandekontseptsioon aitab kaasa järgmiste Sotsiaalministeeriumi strateegiliste eesmärkide rakendamisele:

- erikohtlemist vajavate ja riskirühma kuuluvate inimeste (puudega inimesed, kauaaegsed töötud, noored ja eakad) tööhõivele;

- hoolekandeteenuste kättesaadavuse paranemisele ja kvaliteedi tõusule;
- vaesuse vähenemisele ja inimeste elatustaseme tõusule.

**Kontseptsiooniga saab tutvuda
Sotsiaalministeeriumi koduleheküljel
www.sm.ee**

Aive Sarjas,

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik

Kommentaari Eesti Lihasehaigete Seltsi juhatajalt, Küllil Reinupilt

—/ Abi andmisel lähtutakse subsidiaarsuse põhimõttest, mille kohaselt avalikke kohustusi täidavad üldjuhul eelistatult kodanikule kõige lähemal seisvad võimuorganid ning esmalt rakendatakse abivajajale kõige lähemal oleva tasandi (esmatasandi) ressursse. Keskvõimul on seadusandlik otsustusõigus esmatasandi kohustuslike ülesannete kindlaksmääramisel.

Kliendikeskses hoolekandes on kesksel kohal indiviid oma erinevate vajadustega, pakutav teenuste-toetuste komplekt töötatakse välja konkreetsest inimesest ja teda ümbritsevast keskkonnast lähtudes. /--/

Päris mitmel korral on abivajajad ise esitanud mureliku küsimuse - kas kohalikul omavalitsusel jätkub kompetentseid inimesi (alates perearsti pädevusest rahajagaja subjektiivse pädevuseni) olukorra lahendamiseks ja kas jätkub raha, mida jagada? Haruldaste haigustega inimeste (näiteks lihasehaigete) probleemid on tihti mitme tundmatu võrrandiga ja sellisel juhul võib inimene jääda lahendust ootama. Kallimate abivahendite või teenuste soetamisel jäävad takerduma isegi rikkamad omavalitsused.

Näitena toon Aive Raudkivi (37) olukorra, kes on täie teadmise, selge emotsionaalsuse ja intelligentsuse juures ja kellel täitub sel sügisel kuus aastat lebamist kitsukeses haiglapalatis. Palatis eelkõige seetõttu, et hingamisaparaat, mis on temast lahutamatu osa, ühendub juhtmega vooluvõrku. Edasi seetõttu, et seadusandlus ei käsitle võimalust, et intensiivraviosakonna võimalusi vajav/tarbiv inimene võiks üldse tahta ringi liikuda. Kolmandaks seetõttu, et ööpäevaringne koduhooldussüsteem ja selle rahastuskeemid on endiselt välja töötamata.

Eesti Lihasehaigete Selts on korduvalt pöördunud Eesti Haigekassa ja Tallinna Linnavalitsuse poole palvega lahendada kaasaskantava hingamisaparaadi küsimus (100 000 - 200 000 krooni) inimesele, kes on nõ "haigla bilansis", eitava vastuse saamise korral ka sotsiaalministeeriumi poole, aga olukord pole paremuse poole liikunud.

Aasta tagasi võimaldas Aivel reaalselt elu lähemalt "nuusutada" meditsiinivahendeid müüv ja rentiv firma MedGrupp, kes andis meile kaasaskantava hingamisaparaadi paariks kuuks testida. Küsimus aga, kas haiglas elav inimene tohib käia majast väljas õhku higamas, ilma, et haigla/haige lähedastel oleks oht kaotada tema pearaha, on endiselt lahendamata. Küsimus, kas inimene, kes vajab lisaks mitte eriti keerulisele koduhooldusele aeg-ajalt ka arsti ja väljaõppinud õe teenuseid või ootamatut anestezioloogi abi, võiks elada kodus, on endiselt kurioosne.

Loodan meie näite valguses, et kontseptsiooni rakendamisel märgataks kõiki inimesi ja seatakse ülimaks printsiip, et inimsus ennekõike.

Süsteem inimese, mitte inimene süsteemi pärast.

Mis on juhtumikorraldus, kes on juhtumikorraldaja

(väljavõte hoolekandekontseptsioonist)

Parim kaitse vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu on tööealiste ja töövõimeliste inimeste tööga hõivamine.

Töötute tööle integreerimisel on oluline roll ka sotsiaalteenustel ja muudel abinõudel, kuna teatud juhtudel on vajalik enne tööturumeetmete kasutamist või nende kasutamise ajal lahendada ka sotsiaalseid probleeme, mis takistavad tööturuteenuste kasutamist, töö otsimist või tööle asumist. Sellises olukorras on oluline töötule individuaalse integreeritud abi osutamine, mis saab toimuda hoolekande- ja tööturustusüsteemide ühisjõul.

Üheks parimaks võimaluseks integreeritud abi osutamise tagamisel on juhtumikorralduse põhimõtete rakendamine teenuste pakkumisel.

Lisaks tööhõive edendamisele on integreeritud abi osutamine juhtumikorralduse põhimõttel oluliseks meetmeks ka muude sihtgruppide (sh lapsed, eakad) sotsiaalsete probleemide lahendamisel. Koalitsioonileping seab eesmärgiks toetuste ja teenuste parema suunamise, et abi jõuaks abivajajani.

Juhtumikorralduse (case management) kandvaks põhimõtteks on **lahendada juhtum algusest lõpuni ühe isiku poolt ning eesmärgiks on arendada ja parandada kliendi sotsiaalset funktsioneerimist (ehk toimetulekut) ning vältida sotsiaalsete probleemide (sh töötuse) tekkimist ja süvenemist.**

Juhtumikorralduse peamine ülesanne on inimese seostamine tema vajadustele vastavate teenuste ja toetustega ning muude ressurssidega eesmärgiga pakkuda paremini suunatud individuaalsetest vajadustest lähtuvat abi, mis kokkuvõtteks tagaks ressursside efektiivsema kasutuse. Juhtumi lahendamine on tihedalt seotud ümbritseva keskkonnaga ning sisaldab ka keskkonna kohandamist ja arendamist vastavalt inimese vajadustele.

Juhtumikorralduse raames tehtavad tegevused:

- kliendi määratlemine ning kontakti loomine;
- hindamine – kliendi oskuste ja vajaduste ning keskkonnaressursside hindamine, probleemide määratlemine;
- eesmärkide püstitamine ja tegevuste planeerimine – tegevuskava koostamine;
- tegevuste elluviimine – kliendi seostamine tegevuskavas toodud teenuste ja toetustega ning juhendamine nende kasutamisel. Teenusepakkujate juhendamine teenuste vastavusse viimiseks konkreetse inimese vajadustega;
- juhtumikorraldajapoolne teenuste osutamine, nt sotsiaalnõustamine;
- püstitatud eesmärkide täitmise hindamine – tegevuskava täitmise jälgimine, vajadusel plaani muutmine ning püstitatud eesmärkide täitmise hindamine;
- teenuste arendamine – ettepanekute tegemine teenuste planeerimiseks ja arendamiseks.

Juhtumikorralduse teenuse osutamine esitab kõrged nõudmised töötajatele, kuna töötada tuleb inimestega ning vastu võtta nende elukorraldust puudutavaid otsuseid. Seetõttu on äärmiselt oluline (sotsiaaltöötaja) kutsestandardite järgimine ning tähtaegne nüüdisajastamine, rakendus- ning akadeemilise kõrgharidusega töötajate vahelise mõistliku tasakaalu säilitamine.

Kahetasandilise juhtumikorralduse rakendamine

Kohaliku omavalitsuse tasandil on klienditöö sihtgrupp eelkõige inimesed, kes veel või enam pole tööealsed (lapsed, eakad, pered). Keskväimu tasandil (tööhõiveametites) on klienditöö sihtgrupiks tööealine

elanikkond, kelle eesmärgiks on tööle saamine, kuid kes vajavad selleks hoolekande- ja tööturuteenuste integreeritud osutamist.

Muudatuse mõju

Positiivne	Negatiivne
<ul style="list-style-type: none"> Soodustab tööealiste elanike sujuvat ja paindlikku üleminekut hoolekandeteenustelt tööturumeetmetele ja vastupidi Tööturult tõrjutud tööealsed elanikud satuvad varakult tööhõiveameti vaatevälja Tööle saamiseks vajalikud olulisemad teenused (tööturuteenused, sh töökohtade kohandamise teenus puuetega inimestele ja keerukamad hoolekandeteenused, sh abivahendid, rehabiliteerimine, resotsialiseerimine jm) on korraldatud tsentraalselt, mistõttu on mõistlik ka juhtumikorraldaja töölerakendamine keskvõimu tasandil 	<ul style="list-style-type: none"> Võib tekkida „ei kellegi“ kliente Kohalik omavalitsus distantseerub ega ole motiveeritud looma töövõimalusi tööturult tõrjututele (sh kaitstud töökohad, aktiveerimiskeskused, toetatud töö)

Tulevikuvisiooni realiseerimine, rahastamise allikad

Juhtumikesksele teenuse pakkumisele üleminekuga kaasneb uute töötajate värbamine. Võttes aluseks, et kahetasandilise klienditöö ja juhtumikorralduse meetodi täielikuks rakendamiseks on vajalik vähemalt üks juhtumikorraldaja 1500 tööealise ja eaka inimese kohta ning üks sotsiaaltöötaja 1000 lapse kohta, tuleb täiendavalt värvata ligikaudu 550 klienditöötajat.

Juhtumikorraldajate esialgne hinnanguline vajadus tööhõivesüsteemis on 2005. aastal 70. Kokku rakendatakse tööhõivesüsteemis 300 juhtumikorraldajat. Täiendavate töötajate värbamine viiakse läbi järkjärgult, pakutav tase saavutatakse 2010. aastaks.

Muudatuste finantseerimise allikatena on võimalik kasutada

- olemasolevate toetuste (töötu abiraha, toimetulekutoetus) ümberjagamise tulemusel tekkinud ressursse ning täiendavaid vahendeid riigieelarvest;
- olemasolevate teenuste parema suunamise ja teenuste vajadustepõhise pakkumise tagajärjel kokkuhoitud ressursse;
- tööturuprogramme, Euroopa Sotsiaalfondi;
- kohalikele omavalitsustele hooldajatoetuse ja laste hoolekande korraldamiseks üleantavaid ressursse.

Tegevused ja ajagraafik

2004

Tööturumeetmete kontseptsiooni ettevalmistamine.

Võimaluse loomine kohalikele omavalitsustele täiendavate juhtumikorralduse põhimõttel töötavate sotsiaaltöötajate värbamiseks valla- ja linnaeel-

arvetesse üleantavate hooldajatoetuse vahendite arvelt.

NB! Hetkel tööhõiveametite juures töötavad juhtumikorraldajad, kelle poole võivad tööd otsivad puuetega inimesed pöörduda:

Harjumaa Tööhõiveamet – Anne Martin	tel 53463050
Hiiumaa THA – Ene Eilomo	tel 53463049
Ida-Virumaa THA	
Jõhvi osakond – Andrus Rekor	tel 53463047
Narva osakond – Kadri Leinuste	tel 53463046
Jõgevamaa THA – Terje Teder	tel 53463045
Järvamaa THA – Mare Prüssel	tel 53463044
Läänemaa THA – Ülle Raudkivi	tel 53463043
Lääne-Virumaa THA – Helgi Einala	tel 53463042
Põlvamaa THA – Aira Lutsar	tel 53463041
Pärnumaa THA – Pille Nurmburg	tel 53463040
Raplamaa THA – Helle Tiho	tel 53463039
Saaremaa THA – Tiiu Randma	tel 53463038
Tallinna THA – Anu Kippar	tel 53463048
Tartumaa THA – Silja Paavle	tel 53463037
Valgamaa THA – Sirje Puhtvend	tel 53463036
Viljandimaa THA – Merike Värno	tel 53463035
Võrumaa THA – Malle Kelt	tel 53463034

2005

Kahetasandilise juhtumikorralduse rakendamise ettevalmistamine ning osaline rakendamine keskvõimu tasemel.

2006

Kahetasandilise juhtumikorralduse rakendamine.

Puue või töövõimetuse protsent ei keela puudega inimesel töö tegemist. Ei ole ühtegi põhjust, miks puudega inimene, kes sobib ühele või teisele tööle, ei tohiks seda teha. Tööandjatele on kõige olulisem leida sobivaim töötaja. Sageli võib puudega inimene olla oma oskuste, kogemuste, produktiivsuse ja lojaalsuse tõttu parim kandidaat.

Puudega inimene suudab ise kõige paremini hinnata oma võimeid ühte või teist tööd teha. Näiteks väga nõrkade kätega inimene ei kandideeri ilmselt laotöötajaks, kes peab raskusi tõstma. Samas võib seesama inimene kaaluda samas ettevõttes kontoritööd, mille tegemiseks ei ole käte jõudu vaja.

Mõni töö võib olla konkreetsele inimesele puude tõttu täiesti sobimatu. Näiteks ei saa nägemispuudega inimene olla kaugsõiduautojuht ja ratastoolikasutaja tuletõrjuja. Üldiselt töötavad aga puuetega inimesed väga erinevates ametites.

Tööandjale soovitame lugeda lähemalt "Hea tava käsiraamat tööandjale".

Autoriks PHIL FRIEND, puuetega inimeste ja tööhõive konsultant konsultatsioonifirma Churhill&Friend juhataja

Raamat on internetist leitav aadressil: www.pite.ee

Minu klassikirjandi pealkiri on Mina ja meie, aga teised?

Tartus 3. aprillil 2004

Kui mulle tehti ettepanek esineda, haaras mind väike paanika. Pole kerge astuda üles nii paljude inimeste ees. Siis meenus mulle koolikirjandi kirjutamine. See oli ammu, kuid katsun meelde tuletada. Kirjandil pidi olema teema, sissejuhatus, teema arendus ja lõpuks kokkuvõte.

1. osa. Sissejuhatus

Inimesed on sotsiaalsed olendid, nii vähemalt väidetakse. Peres, tänaval, poes, polikliinikus ja mujalgi on meil sadu kontakte ehk lihtsamalt kokkusaamisi või ka hoopis kokkupõrkeid. Kui palju neid ja millised need on, kuidas suhtutakse meisse ja kuidas meie suhtume neisse – tervetesse inimestesse? Kes olen mina, kes oleme meie, s.t puudega inimesed?

2. osa. Teema

Kirjanduslik kangelane Agu Sihvka on öelnud, et kõik ilusasti ära rääkida, tuleb alustada sellest hetkest, kui... Alustan sealtmaalt, kui tegin esimesed sammud kadunud professor Zuppingu kabinetis ja kõlasid saatuslikud sõnad: "Ei siin ole midagi arutada, parkinsonism." Meenuvad ka lohutuseks lisatud selgitused, et ega see tööbi tapa, kuid elada ka ei lase. Edasi tuli udu ehk suur hall. Kujutus maalis silme ette jalutud, moondunud jäsemetega kirikuvärvates almust anuvad inimvared. Tarkades raamatutes nimetatakse seda seisundit sügavaks vaimseks kriisiks. Sel ajal tõmmati sümbolne joon minu ja maailma vahele. Kas see just rindejoon oli, kuid riigipiir kindlasti. Ära kadusid paljud tuttavad ja ka sõbrad. Ega ma neid kinni püüdnudki hoida. Kes ei pannud mind enam tähele, kes enam iialgi minu jaoks aega ei leidnud. Kõpsesin vaikselt tulel omaenese rasvas. Ma ei olnud ohver, kuid ohvriabi

oleksin tol ajal vajanud. Arvatavasti kõssitasin hirmunud metsloomana toanurgas ja urisesin omaette.

Sellistel juhtudel vajame hingeabi – lihtsat, toetavat ja tarka sõna. Kui me aga ei oska või ei julge abi otsida ega küsida, siis karastume raskustes või põleme läbi. Kui me aga oskame ja isegi söandame, siis on hingeabiteenus pehmelt väljendudes meile kallivõitu.

Elu tahab aga elamist, sest Moskva pisaraid ei usu ja mitmel põhjusel on vaja tööl käia. Ka minul oli selline vajadus ja siinkohal meenuvadki mõned töötamise vestlused.

Esimene: *...no tead, mul pole isegi normaalsetele ja noortele inimestele tööd anda, mida sina veel tahad?*

Ja teine hääl telefonis: *...eга ma nüüd teie pärast pea ratastoolikaldteed ehitama. Ei hakka mina santidega jagama.*

Arvatakse, et kui mingi viga, siis kindlasti kohe ratastool ja kaldtee ning invatualett, ehk vaimne puue ka küljes.

Veel üks tähelepanek. Kui jutud said edukalt räägitud, tegi šeff teistele töökaaslastele teatavaks: *... paistis päris arukas mees olema, oli puhtalt riides ja isegi täitsa kaine. Võib vist tööle võtta küll.*

Kas siis minusugune peab kaltsudes käima ja kui mitte kerge auru all, siis vähemalt kõvas pohmellis olema?

Toodud näited olid karmid, aga kas üleüldse kujutatakse ette meid, veidi teistsuguseid inimesi, olgu ihult või hingelt. Kas ollakse valmis koos töötama inimestega, kelle kõik vajadused pole sellised kui tavalistel ehk normaalsetel? Kes liigitab kaasinimesi normaalseteks ja mille alusel? Kas üldse kõlbab meie poole pöörduda sõnadega – **mu daamid ja härrad**?

Kes ma siis olen? Peaks nagu poisslaps, meesterahvas, olema. Lisaks ka abikaasa või elukaaslane. Minu esimehe abielu sai pärast diagnoosi selgumist peatselt otsa. Mitte just otseselt diagnoosi pärast ja mitte ka nagu Smuuli "Suvitajates", et *kas sul on mõni viga külges või?* Viga oli ikka ka, kuid mingi elujärk sai lihtsalt otsa ning vähene info või õigemini selle täielik puudumine ning mõlemapoolne hirm ja teadmatus oli ehk tähtsaim põhjus senise kooselu lagunemisel.

Minu eakas isa ütles sellistel juhtudel, et sa oled nagu lapseootel kooliplika, kes saab küll aru, et ta on natuke teistmoodi ja midagi on vist juhtunud, aga mis täpselt, seda ta veel ei tea.

Aeg annab arutust ja hea, et praegune abikaasa võtab mind sellisena, nagu ma olen. Ma usun ega tal kerge ei ole, kuid elu läheb oma rada ja kuuldavasti ta avalikult väga ei nurise. Kui seni oli haigus **minu ja mina** olin hädadega, siis abikaasa tõttu tekkis uuesti mõiste **meie**. Tänu temale sattusin teie, samasuguste probleemidega inimeste hulka. Arvatavasti nõudis see mõlemapoolset tahet, minult eneseületamist ja ehk vaprustki. Sellest ajast võin ja julgen ilma häbenemata öelda meie selts, meie liit.

Tean omast käest, et meheliku uhkuse mahasurumine ja oma nõrkuse ehk abituse tunnetamine pole mehepojal kerge. Sellest ka põhjus oma häda varjamiseks ja häbenemiseks, teinekord ka enesehaletsemiseks.

Kui mees ja abikaasa, siis ka isa. Minu lapsed kannavad juba ise kaela ja kantseldavad omi järeltulijaid. Kahju, et peavad leppima ainult papapoolse moraalse toega. Lohutab, et ise peavad nad tähtsamaks oma ilusat lapsepõlve ning lihtsalt minu kui isa ja vanaisa olemasolu ja kohalolekut. Hea, et siiani pole ka kõige noo-

remal põlvkonnal tekkinud minu olukorra tõttu probleeme. Ehk on seegi vanemate õigeaegse kasvatuse vili. Lapsed on teadagi väga siirad ja ausad, kuid just seetõttu teinekord ka julmad.

Siimaani on mul kõik enam-vähem selge vähemalt perekondlike sidemete puhul. Mina, abikaasa ja isa, ning teised, s.o naine või elukaaslane ja lapsed. Kui palju oskan ja suudan ma unustada oma hädasid? Kui palju oskavad ja jaksavad meie naised-mehed, pered, lähedased ja hooldajad või siis moodsamalt öeldes võrdväärset tugiisikud meid mõista?

Milliseid abinõusid, millal ning kui palju rakendada? Kuidas hakkama saada inimesega minu kõrval? Alati ei tea ega oska, kuid, mine tea, mõnikord ehk ei püüagi. Kuid las peresuhted olla, see omaette teadus, aga ikkagi.

Keerutan ebamääraselt iseenda ja meiesuguste ümber. Ma lihtsalt ei tea, kes olen mina ja kes oleme meie.

Vanasti öeldi sant, kas siis küla- või vallasant. Tuntud on väljendid, et iga vald toitku oma sandid või luba sant sauna, upita veel lavale kah, puhtaks pesemisest rääkimata. Sõna sant seostub terve inimese peas vist kerjusega, vaese ja vigasega või siis hoopis kadri- ja mardisantidega. Võiks öelda vigane, mis aga meie puhul hästi ei klapi, sest **käed** on ju olemas, mida nendega teha annab, on teine asi.

Jalad liiguvad, kas hästi või halvasti, kuidas kellelgi, vanainimese asi, mis sa ikka tahad.

Raske on tervel mõista, et inimene, kel käed ja jalad otsas, on vigane. Kas ta pole lihtsalt laisk? Aga kuidas on lood peaga?

Vahemärkusena niipalju, et Internetis kolades leidsin hulga rahvalikke sõnu nagu **tõbine, inva, invakas, hälbeline, defektiivne, põdur, ebaterve, aga ka ohmu, hälbik, vörd, kööbak, breikar, tänava-breikar** ja ka terve rida selliseid, mida viisakas seltskonnas välja ei öelda.

Kui ütled, et sul on mingi p-tähega tõbi ja viga on tegelikult peas, siis on kõigil kohe selge – psühh. Ah käed ka värisevad, teada asi, kellega seda ei juhtu.

Nõukogude ajal oli lihtne, kas peeti tööpõlguriks või said nimetuse *prokljätöi invalid*, kes pidigi olema

purjus, kaltsudes ja veidi napakas, eriti kui ta veel vastu rinda ka tagus ja oma õigust taga ajas, et tema on invaliid ja olgu olla. Mäletame veel niisuguste sõjaveteranide austamist. Need mälestused on sööbinud rahva mällu ja mõttestampidena säilinud tänaseni.

Tegelikult peaks ütlema puudeline, seega inimene, kel on midagi puudu või kel on **puue**. Muidu näiteks *puu, puu, puud, puude, puudega*. Missuguste *puudega*, sõltub koldest. Mõnda tuleb kütta kivi-söega, briketiga või on majas hoopis gaasküte.

Harilikud haiged me ei ole, ikka **kroonilised haiged** ehk **kroonikud** või peab ütlema hoopiski **kroonilised tõbised**. Minu lapsed arvavad ikka, et nende isa on teeneline tõbine. Ei tea, kas järgmine aste on rahvahaige ja rahvatõbine. Teeneline või rahva- küll, kuid tore, et mullu kostitas sotsiaalminister puuetega inimeste esindajaid rahvusraamatukogus, rääkimata härra presidendi vastuvõtust Kadrioru lossi aias. Kui igas maailma sadamas pidavat kohtama eesti mere-meest, siis hea, et igal puuetega inimeste suuremal vastuvõtul näeb parkinsoni liidu esindajaid.

Jutu jätkuks küsimus, et miks ma 2002. aasta banketil proua Oviiriga kokkulöömiseks valisin heleda veini. Lihtsalt sel põhjusel, et proua minister kandis heledat kostüümi, aga mul käsi teadagi väriseb.

Siit ka loogiline järeldus, et oleme erivajadustega inimesed. Ei tea, kas erivajadustega või eriliste vajadustega, aga veidi erinevate vajadustega kindlasti.

Kui puue, siis kaasneb tavaliselt töövõime osaline või täielik kaotus ja puudeaste, aga selle määramine on hoopis segane protseduur. See on ka aeg-ajalt Vabariigi Valitsuses rahajagamisel kriitikatule all. Kui puudu, siis võtame kusa-gilt maha ja eks ikka neilt, täpsemini meilt, aga ärgem virisegem.

Jõudsimegi **VEK**-ini, vaegurluse ekspertiisi komisjonini. Mina olen vaegur, sina oled vaegur jne. Siililegi

selge. Kui hästi kujutab kõrge komisjon ette mind ja minu olukorda mõne rea järgi paberil, ei tea. Kas ma püksinööpe ise kinni panen, kuigi enamik pükse on lukuga ja kas ma selga saan pesta. Eks kohtuotsus sõltu suurel määral advokaadi sõnaosavusest, nii ka komisjoni otsus paljustki vist perearsti suleosavusest. Ülepea töösse uppunud perearst teab mu vererõhku ja suudab mõista kopsupilti. Kui ta aga parkinsonitõve põhjuseks peab alkoholi ja tremori ärahoidmiseks käsib vähem juua, siis ei usalda ma ka dokumente, mis ta VEK-ile vormistab.

Ei jää üle midagi muud, kui meenutada vanaisa Lenini sõnu: *Õppida, õppida, õppida!* Järelikult ka õpetada, koolitada nii meid, meie pereliikmeid, lähikondlasi kui ka arste. Arvatavasti saame veidi ära teha ka kohapeal oma seltsides. Eelkõige igapäevase tegevusega, elu ja eluviisiga, nagu kooliski õeldi – isikliku eeskujuga.

Enamik meist peaksid olema pensioniraamatu omanikud, järelikult pensionärid. Mina, kel teenitud vanaduspukhuseni veel aastaid, olen **nagu pensionär** või siis **poolpensionär**. Ise tutvustan ma ennast enneaegse pensionärina. Ükski enneaegne ei ole looduses eriti elujõuline isend ja ega teda eriti tõsiselt võetagi. Seda kogeb ka pensioni või töövõimetuspensionist suurust vaadates. Muidugi ei puuduta ka kõik soodustused, reguleerimised ja korrigeerimised üldjuhul meid. Piinlik tunnistada, kui paljude soodustuste saamiseks pean ootama vanadust, s.t vanaduspensionile jäämist. Kuid vaja on ka hambaid parandada, pass vahetada, veidi reisida jne.

Siia veel teistlaadi eluline näide. Paljudes linnades ja asulates on loodud ja loomisel päevakeskused kas siis pensionäridele või kuidas kusagil. Tore ja vajalik ettevõtmine. Lugupeetud pärispensionärid vist santidega koos tegutseda ei taha, sest ei mede poisid tede poiste vastu saa.

Kui nüüd pensionäridest juttu tuli, siis mulle ei meeldi ja ega vist kellelegi, muutuda irisevaks vanamooriks ja torisevaks vanameheks, muudest sarnastest joontest rääkimata. Kuid ega vist seegi ole oma teha. Toon jälle näite oma lapsepõlvest, kus isa pöördus erilise õrnuse tundemärgina ema poole sõnadega: *Minu vanamoor!*

Sellise tõsise jutu peale tahaksin kõva häälega laulda: **Mööda teed, mis on kividega kaetud, tulen ma, süda soe.**

Rohkem ma ei laula, sest tukkujad ehmusid üles ja see tee, mida mööda meil tuleb minna, on kivisevõitu ka. Sageli võib meiesuguse suust kuulda ütlemist, et mis temal viga, küll tal on hea ja kerge astuda, proovigu minu tõvega elada. Esiteks, haigusi valida ei saa ja teiseks peab olema optimist ega tohi kadestada teistsuguste tõbedega ja haigustega inimesi. Siinkohal meenutan üht oma lemmikvanasõna – *oma seljakott tundub kandjale ikka kõige suurem ja raskem vähemalt seni, kuni teiste kotte pole proovitud.*

Seljakotiga seoses meenub mulle ka paljudele kindlasti juba tuntud lugu, mis tänase jutuga hästi haakub.

Saatuse poolt oleme saanud parandamatu haiguse, see on meie alaliseks kaaslaseks kividega kaetud eluteel. Hr Parkinson istub meil kukil kui raske seljakott ja rõhub õlgu. Meie õlad ja pea vajuvad alla, selg jääb kүүru ja samm muutub tõntsiks. Pilk näeb vaid möödujate jalgu, halli asfalti, pori ja soppa. Aga vaatamata kogu lugupidamisele hr Parkinsoni vastu, viskame ta koos kotiga seljast. Viskame maha, kuid ärge lootkegi tast päriselt lahti saada. Las ta ise jookseb teile järele kui truu kutsikas, kes mõnikord jääb kaugele maha, hetk hiljem jõuab järele ehk naksab kannastki. Kuid las ta jookseb ise. Ja uskuge mind, teie ei pea seda muret kaasa tarima. Ilma selle kandamita ajate selja sirgu, tõstate pea püsti, teie sammgi läheb reipamaks. Äkki märkate jälle, et kevadtaevas on sinine, päike paistab, inimesed tulevad vastu ja naeratavad.

3. osa. KOKKUVÕTE

Aeg on jutt koomale tõmmata. Kuigi mõtted küpsuskirjandi kirjutamiseks on paberil, ei ole need kaugeltki lõplikud. Nendega võib nõustuda, neile võib vastu vaielda. Niisugused olid minu, ühe tavalise inimese mõttesähvatused meist ja meie kohast tänases maailmas.

Kui ma nüüd endalt küsin, kes ma olen, kes oleme meie ja mida arvavad teised meist, siis täna ma vastaksin:

Oleme just need, kelleks me end peame ja kelleks me end pidada laseme. Seepärast aita end ise, siis aitab sind ka jumal, toeta end ise, siis ehk toetab sind ka valitsus. Ja kõige tähtsam – austa end, siis austavad sind ka teised!

Nüüd julgen ma öelda, lugupeetud daamid ja härrad, aitäh kuulamast ja kaasa mõtlemast.

Ahti Jundas

Ida-Viru Parkinsonihaiguse Seltsi esimees

Ajakiri Sinuga tähistas aprillikuus oma kümneaastaseks saamise sünnipäeva

Sünnipäevalised
Kai Kukk ja Merle Tomberg

Kümne aasta jooksul on ajakirja Sinuga välja antud 35 numbrit. Ajakirja on toimetanud Mati Ormisson, Kadri Taperson, Hille Karm, Liina Kusma, Tiina-Mare Hiob ja alates 1999. aastast Eha Leppik. Täname neid kõiki tehtu eest.

Esimestel aastatel, kui kaastöölisi oli vähe, tuli nii toimetajaveerg kui ka palju artikleid kirjutada-vahendada toimetajatel endil. Alates 1998 tellitakse juhtkiri tuntud inimestelt, ajakirja artiklid kirjutavad puuetega inimesed, nendega tegelevad ametnikud või puuetega inimeste probleeme tundvad spetsialistid.

Sisuka juhtkirja on kirjutanud ajakirjale sotsiaalminister Tiiu Aro, Eiki Nestor, Siiri Oviir ja Marko Pomerants, kultuuriminister Signe Kivi, haridusminister Tõnis Lukas. Veel on heade soovidega pöördunud meie lugejate poole Toomas Sepp, Aive Sarjas, Helmen Kütt, Maimu Berg, Meelis Luks, Enn Soosaar ja Maarja Mändmaa. Suur tänu neile.

Kümne aasta jooksul on ajakirjas antud ülevaateid erinevate organisatsioonide ja kohalike puuetega inimeste kodade tööst, invapoliitikast, invaspordist

ning taidlusülevaatest, avaldatud juhendmaterjale ja nõuandeid, reisikirjeldusi, kirjutatud puuetega inimeste elust, tööst ja nende muudest probleemidest.

Lühemaid või pikemaid kaastöid on saatnud veel rohkesti inimesi. Arvame, et tunduvalt on suurenenud ka lugejate arv. Ajakirja numbreid võib lugeda 36 raamatukogus või EPI Koja koduleheküljelt www.epikoda.ee.

Ajakirjal on kaks suurt eesmärki – anda EPI Koja liikmesorganisatsioonidele, puuetega inimestele ning nende peredele ülevaade tehtust ja informeerida laia üldsust puuetega inimeste kordaminekutest ja probleemidest.

Mõni ajakirja number nendest 35 on hästi õnnestunud, hästi kujundatud ja sisaldab huvitavaid artikleid, mõni oleks võinud aga parem olla.

Täname kõiki autoreid, kes nende aastate jooksul ajakirjale kaastööd on teinud ning loodame, et tõsiseid kirjasaatjaid jätkub ka järgmisteks aastateks.

Ajakirja tänukruusi said

Vilja Kuzmin – ajakirja asutajaliige, Eesti invapoliitika üldkontseptsiooni koostamise komisjoni juht, paljude artiklite autor

Kai Kukk – ajakirja kolleegiumi liige, kirjutanud 10 artiklit puuetega inimeste haridusest, kutseõppest jm

kirjanik Maimu Berg – sünnipäevapeo üllatuskülaline ja ühe eessõna autor

Mihkel Aitsam – hea koostööpartner ajakirja algusest peale, mitme artikli autor, kirjutanud tugiisikute koolitusest ja muudel puuetega inimesi puudutavatel teemadel

Aleksander Vassenin – kirjutanud artikleid pimedate ja nägemispuuetega inimeste probleemidest ja pimedate ühingu ajaloost

Uno Taimla – kirjutanud vaegkuuljate elust-olust ning oma seltsi tööst

Signe Falkenberg – kajastanud oma artiklites invaspordi arengut Eestis, selgitanud spordi vajalikkust puuetega inimestele

Merle Tomberg – EPI Koja projektijuht, kirjutanud nii igal aastal toimuvast puuetega noorte kunstilaagrist kui ka puuetega noorte ettevõtmistest üldse

Margit Rosental – kirjutatud kriitilisi, kuid alati väga objektiivseid artikleid

Maret Priske – kirjutanud huvitavaid artikleid puuetega noorte kutseõppest, konverentsidest ja puuetega inimeste kutseõppe uutest suundadest Euroopas

Pille Liimal – kirjutanud huvitavaid artikleid invapoliitikast, puuetega inimeste tööhõivest jm

Heli Kaldoja – kirjutanud puuetega laste ja perede probleemidest

Kaia Kaldvee – ajakirja toimetuse liige, kirjutanud Ida-Virumaa puuetega inimeste elust, teostatud projektist, oma perest

Raissa Keskküla – kirjutanud nägemispuuetega inimeste ja pimekurtide rehabilitatsioonist

Küllli Reinup – ajakirja kaane kujundaja ja Aive Raudkivi artikli vahendaja

Juta Nõlvak – kirjutanud artikleid Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusest, puuetega inimeste kutseõppe võimalustest jm

Liina Kusma – üks ajakirja toimetajatest

Kerti Kollom-Seidelberg – kirjutanud nägemispuuetega inimestest ning südamliku artikli oma lauluandest.

Ajakirja Sotsiaaltöö toimetajad Hille Tarto ja Regina Karjakina tervitasid sünnipäevalisi Jaan Kaplinski luuletusega

Elu see on lühike
aga aeg on pikk
kirju koor on sel elul
tume südamik

Tume otsekui uni
kõikidega koos
kes on **SINUGA** olnud
ajas ja ajaloo
sest et meil on üksainus
elu ja eluruum
ja sügaval meie all
maa tuline tuum

Ajakirja Sinuga
toimetus

Maimu Berg ja
tänukruusid
tublile

Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekande arengusuunad

Piret Kokk

Süsteemi filosoofia arengujärgud

Maailmas on toimunud pöördeline muutus kogu vaimse tervise süsteemi käsitlemisel. Nüüdisaegne lähenemine kajastab põhimõttelist nihet selles, kuidas nähakse psüühilise erivajadusega inimesi, nende võimalusi ühiskonnas ning nende panust oma toimetuleku tagamisse.

20. sajandi esimene poolt võib nimetada institutsionaliseerimise ajajärguks. Vaimse tervise probleemidega inimesed isoleeriti ühiskonnast asutustesse, neile osutati eriteenuseid asutusesiseselt. Teenuste osutamisel lähtuti traditsioonilisest meditsiinilisest mudelist, mis tähendas, et psüühilise erivajadusega inimesi (ja puudega inimesi üldse) käsitleti kui patsiente. Inimese tulevikuväljavaade selles süsteemis oli lootusetus ja elukestev sõltuvus institutsioonist.

Möödunud sajandi 50. aastatel hakati puudega, sh psüühilise erivajadusega inimesi, käsitlema kui kliente ning see lähenemine on laialdaselt kasutusel tänaseni. Kliendikeskse lähenemise looja Carl Rogersi terminoloogia ja kontseptsioonid on tugevalt mõjutanud sotsiaaltöö arengut. Rogers populariseeris mõistet „klient“ mõiste „patsient“ asemel. Mõiste „patsient“ viitab sellele, et inimene on haige, „klient“ aga annab mõista, et tegemist on isikuga, kes vajab professionaalset abi. Süsteemi arengu selles järgus liiguti

meditsiiniliselt mudelilt rehabilitatsioonimudelile. Selle lähenemise miinuseks on inimese käsitlemine suhteliselt passiivse teenuse vastuvõtjana. Süsteem on üles ehitatud jätkuvale teenuste osutamisele. Tulevikuvisioniks on siin kestav elamine nn vaimse tervise teenuste maailmas.

Järgmine, kaasaegselt lähenemine on kogukonda integreerimine (community integration approach), kus psüühilise erivajadusega inimesi käsitletakse kui kodanikke. Rõhuasetus on praktilistel toetustel, toimetulekustrateegiatel ja taastumisel; prioriteetideks on võrgustikutöö, isiku enesemääramisõigus ja vaba valik. Integreeriv lähenemine erineb oluliselt eelnenud teenustekesksest lähenemisest – indiviidi käsitletakse isiksusena, mitte puudega kliendina. Isiku vajadusi defineeritakse tema võimete, mitte puudujääkide kaudu. Jõud peitub inimese enesemääramises ja tugivõrgustikus, mitte hierarhilises teenuste süsteemis. Abistajate roll on toetamine ja võimaluse andmine ning tulevikuvision ei ole mitte eluaegne kliendiks olemine, vaid liikumine võimalikult iseseisva toimetuleku poole.

Rahvusvahelised põhimõtted

Kogukonda integreerimise põhimõtte kajastub ka viimastes rahvusvahelistes dokumentides (Euroopa Komisjoni puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise Euroopa tegevuskavas ja ÜRO peassamblee puuetega inimeste konventsiooni eelnõu tekstis). Läbivateks põhimõteteks on võrdne juurdepääs, majanduslik ja sotsiaalne integratsioon, efektiivne osalemine ühiskonnas ja kõigis tavaelu valdkondades. Kus vähegi võimalik, soovitatakse vältida puude-spetsiifilisi korraldusi ja eriteenuseid, mis sildistavad ja eraldavad puudega inimesi ühiskonnast. Eriteenused peaksid jääma vaid neile, kellele üldised avalikud teenused ei ole piisavad. Samuti on üks juhtivatest põhimõtetest isiku enesemääramise õigus – õigus teha ise oma elu puudutavaid otsuseid ning teha oma valikuid, mis ei pruugi ühtida professionaali arvamusega.

Erihoolekande areng Eestis

Eesti vaimse tervise valdkonna arengus võib näha samasuguseid ajajärke nagu mujal maailmas. Nõukogude ajal valitses institutsioonikeskne, isiku individuaalsust ja iseseisvust pärssiv, eraldav süsteem. Taasiseseisvunud Eestis tehti riiklikul tasandil esimesed suured muudatused psüühikahäiretega isikute hoolekandes aastatel 1998–1999. Alustati kogu psüühilise erivajadusega inimeste hoolekandesüsteemi korrastamisega ja reorganiseerimisega. Muudatustega kaasnes üleminek uuele tasandile – kliendikesksele teenustepõhisele vaimse tervise (teenuste) süsteemile, milles oli juba ka kogukonda integreerimise elemente.

1998. aastal peatati suunamised erihooldekodudesse ning viidi läbi asutustes viibivate psüühilise erivajadusega inimeste seisundi hindamine. Edasine teenuste süsteemi korrastamine tugines paljuski just neile hindamistulemustele. Kuni 1999. aastani toimis asutustepõhine finantseerimine ning eksisteeris vaid üks erihoolekandeteenus – institutsioonis hooldamine. 1999. aastal lisandus sellele päevakeskuse teenus, mis tänaseks on kasvanud igapäevaelu toetamise teenuseks. 2000. aastal loodi rehabiliteerimise teenus ning alates 2001. aastast on psüühilise erivajadusega inimestele üheksa riiklikku teenust.

Nendeks on

- 1) juhtumi korraldamine
- 2) rehabiliteerimine
- 3) kolm institutsionaalset teenust erinevatele sihtgruppidele:
 - ööpäevaringne hooldamine
 - ööpäevaringne tugevdatud toetusega hooldamine
 - ööpäevaringne tugevdatud järelevalvega hooldamine
- 4) neli kogukonnateenust:
 - igapäevaelu toetamine
 - töötamise toetamine
 - toetatud elamine
 - elamine kogukonnas

2000. aastal viidi riiklikes erihoolekandetasutustes läbi erialalis-juhtimiselane audit, mille analüüsi põhjal tehti ettepanekud hoolekandetasutuste arendamiseks. Kuigi 1999. aastast tänaseni on järk-järgult vähenenud institutsionaalne hooldamine ning suurenenud kogu-

konna osa, on asutustes elavate inimeste hulk veel liiga suur. 2004. aastal saab erihoolekandeteenuseid kokku 4101 inimest, kellest 2237 on kolmel institutsionaalsel teenusel ning 1864 kogukonnateenustel. Siiski ei ole tänane teenuste maht piisav – uuringute põhjal on Eestis ligikaudu 7000 raske ja/või püsiva psüühikahäirega inimest. Seega on üks olulisi eesmärke ka teenuste mahu suurendamine.

Suudumused

Ka täna jätkub erihoolekandesüsteemi parendamine ja korrastamine, kus lähtutakse rahvusvahelistest põhimõtetest, hoolekandekontseptsioonist ning mainitud 2000. aasta erihoolekande auditi ettepanekutest. Hoolekandekontseptsiooni kohaselt jäävad erihoolekandeteenused riiklikeks teenusteks.

Peamised suunad erihoolekandesüsteemis on

- kõikehõlmav lähenemine erihoolekandele – parem vaimset tervist tagavate teenuste sidumine üldiste sotsiaal-, tervishoiu-, haridus-, tööhõive- jt süsteemidega;
- jätkuv institutsionaalse hooldamise osakaalu vähendamine ööpäevaringse hooldamise teenuse arvelt ning kogukonnateenuste mahu kasv;
- hoolekandetasutuste ühendamine suurematesse juhtimis- koordineerimis- ja koostööstruktuuridesse;
- erihooldekodudes tänapäeva teenuste osutamise ideoloogia rakendamine, mis perspektiivis näeb ette väikeste kodusarnaste elamisüksuste loomist tänaste mammuthooldekodude asemel;
- teenuste kvaliteedi tõstmine, mis hõlmab ka piisava arvu töötajate töölevõtmist ning nende koolitamist (tänapäevaks on täiendusõppe läbinud 800 hoolekandetasutuste töötajat, kes on saanud tegevusjuhendaja kvalifikatsiooni);
- uute teenuste loomine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne liigub järk-järgult nüüdisaegse puuetega inimeste poliitika põhimõtete suunas - kuid teha on veel palju.

Piret Kokk,

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna peaspetsialist

Arenguliste erivajadustega inimeste töö keskus – üks esimesi Eestis

Õmblemise
juhendaja
Lea Suurpere

Õigus tööle on inimese võõrandamatu õigus. Töö inimelu ühe nähtusena on palju enama kui töötegemine ja rahateenimine. Erivajadusega inimesele on töö iseseisvuse, sotsiaalse keskkonna ja inimsuhete võti. Töö tähendus on erivajadusega inimesele samasugune kui ükskõik kellele teisele. Erivajadusega inimesel peavad olema tööturul võrdsed võimalused. Kui avatud tööturg ei loo inimesele küllaldaselt võimalusi tööks, siis tuleb edendada erivajadustega inimeste tööhõive eriprogramme või luua kaitstud töö keskusi.

Miks on tööd vaja? Töö

1) lisab jõuvarusid:

- on toimetuleku alus
- annab jõudu, et ellu viia oma eesmärgid
- annab majandusliku turvalisuse
- pakub võimaluse majanduslikuks iseseisvuseks

2) loob sotsiaalset identiteeti:

- arendab ja tõstab enesehinnangut
- määrab isiku ühiskondliku seisundi
- annab ühiskondlikku tunnustust

3) loob sotsiaalset tuge:

- toob kaasa suhteid, sõprust, armastust ja viha

annab võimaluse kuuluda rühma

4) liigendab sotsiaalset tõelisust:

- liigendab aega ja loob päeva-, nädala- ja aasta-rütmi
- loob pildi ühiskonnast ja selle toimimisest
- aitab olla kursis sellega, mis toimub

5) annab võimaluse olla kasulik:

- annab võimaluse olla kasulik ühiskonnale
- annab võimaluse ennast tõestada ja väljendada
- pakub võimaluse loovuseks
- pakub võimaluse teha tööks oma ühiskondlikke eesmärgid

6) tasustab tegijat:

- pakub huvitavaid kogemusi
- annab erksust, energiat ja tervist
- loob enesekindlust
- pakub õppimisvõimalusi

Kaitstud töökohad on erivajadusega inimese võimetest lähtuvalt loodud töökohad.

Kaitstud töö keskused loodi kasvava vajaduse tõttu leida konstruktiivseid päevategevusi suurele hulgale erivajadusega inimestele, kes tahtsid ja suutsid töötada. Kaitstud töö keskuste kaudu sooviti tagada erivajadustega inimestele turvaline keskkond, kus nad võiksid saada kutsealast väljaõpet, teha mõtestatud tööd ja saada osa niisugustest teenustest nagu rehabilitatsioon, sotsiaalne treening ja koolitus. Soomlaste Kehitysvammaliitto töörühm on teinud raporti töökeskuste töö kohta, milles seisab, et töötamise eesmärk on organiseerida erivajadustega inimestele neile vajalik tegevus ja juhendamine, parandada nende iseseisvalt toimetulekuks vajalikke oskusi ja edendada tööleasumist ning ühiskonda sobitumist. Raportist võib järeldada, et töökeskustes töötamisel on siis mõte, kui eesmärgid pidevalt esile tuuakse ja meelde tuletatakse. Samas leiti ka töökeskustes töötamise pahupooli.

- Palk on väike või olematu.
- Seal töötavad inimesed on diagnoositud töövõimetuks, järelikult „töövõimetud“ teevad tööd.
- Suur osa töökeskuses töötavaid inimesi ei lähe avatud tööturule. Töökeskustes jälgendatakse tavalist tööd, aga seda normaalsest erinevas töökeskkonnas.
- Integratsioon ühiskonnast välja. Tekib küll võimalus saada kodust välja, aga ainult teiste erivajadustega inimeste keskele.

Tingimused kaitstud töö keskustes on riigiti erinevad, need on erinevad isegi ühe riigi eri piirkondades olemiselt ressursside kättesaadavusest ja keskuse juhtkonna võimetest tagada tulus töö. Mõnes riigis on loodud edukad äriettevõtted, mis annavad erivajadustega inimestele tööd (näiteks *Samhall* Rootsis ja *Remploy* Suurbritannias). Kuid paljudel juhtudel peavad kaitstud töö keskused võitlema, et leida piisavalt tööd oma töötajatele. Kaitstud töö on paljudele erivajadustega inimestele siiski vaheetapiks üleminekul avatud tööturule või kutseõppeasutusse.

Meie kaitstud töö keskus on **Tallinna Puuetega Noorte Õppekeskuse „Juks“** allasutus.

Eelmisel aastal sai Tallinna Puuetega Noorte Õppekeskus „Juks“ 10-aastaseks. Õppekeskus oli üks esimesi omataolisi taasiseseisvunud Eestis. Tööd alustati 1993. aastal. 2003. aasta kevadeks osales õppekeskuse tegevuses 58 noort Tallinna linnaosadest.

Õppekeskuse eesmärk on kasvatada noori, kes tulevad võimalikult iseseisvalt toime igapäevaelus, ametikoolis ning tulevases tööelus. Prioriteediks on noorte kaasamine kutseõppesse ja tööellu. Õppekeskus laiendas oma tegevust 2003. aastal.

Septembris avati Mustamäel Ehitajate tee 82 Kaitstud Töö Keskus „Juks“, mis on erivajadustega inimestele vaheetapiks üleminekul toetatud tööle või avatud tööturule.

Läbinud õppekeskuse rehabilitatsiooni- ja õppeprogrammi ning osalenud töös õppimise rühmas (tööpraktika – laiemas tähenduses kõik tööelu

juurde kuuluv), on erivajadusega noor valmis toetava juhendamise abil alustama tööelu.

Kuna õppekeskusest kutseõppesüsteemi ja avatud tööturule ei pääse kõik noored, siis on töökeskus noortele hea võimalus ennast teostada.

Kaitstud töö keskusesse on oodatud ka erivajadustega täiskasvanud, kes avatud tööturul ei ole leidnud kohta.

Alates 2003. aasta sügisest käib töökeskuses töö **22 erivajadusega inimest**, kellest suurem osa on tulnud õppekeskusest „Juks“.

Keskuse tegevuse eesmärk on arendada noorte võimeid, leida igale noorele keskus sobiv töö ning edaspidi müüa avatud tööturul oma toodangut. Keskuses on turvaline keskkond, kus erivajadusega noored teevad juhendajate toetusel loomingulist tööd, saavad kutsealast väljaõpet ja koolitust.

Keskuses on 5 töötuba, kus õpitakse

portselanimaaali
kangakudumist
keraamikat
siidimaali ja
õmblemist.

Kangakudumise juhendaja Eve Selisaar

Töötubades koordineerivad tööd juhendajad. Meil töötab kuus juhendajat. Nende ülesanne on toetav juhendamine, töö organiseerimine, ettevalmistustööd ja kvaliteedi järgimine. Juhendajad on kunsti vallas kõik oma ala asjatundjad, kes enne ei olnud töötanud erivajadusega inimestega. Keskuses töötab ka muusikaterapeut ning kaks korda kuus käib kaitstud töö tegijaid nõustamas sotsiaaltöötaja. Samas töötab õppekeskuses sotsiaaltöötaja, kes on töönõustaja. Kui meie keskuse töötaja on valmis edasi minema avatud tööturule või kutseõppeasutusse, nõustab ja aitab töönõustaja tal töökohta või õppeasutust leida.

Kangakudumise töötoas töötab hetkel kuus erivajadusega noort. Siia töötuppa tulnud noor on tavaliselt juba õppinud käsitöövõtteid, nagu nõöri, lõnga ja riideribade sõlmimist, materjalide lõikamist, lõngakerimist, kudumist suurtel ja väikestel kangastelgedel, meisterdamist tekstiilmaterjalidest. Töötoas kootakse vaipu, tehakse rüüpatju ning rüüuvaipu, poppanat. Töö käib harilikult tellimuste alusel. Sügisel telliti töötoast 50 m² kaltsuvaipa, mis läks Muhumaale rajatavasse talukompleksi. Tellimus andis kangakudujatele tööd ligikaudu pooleks aastaks.

Siidimaali töötoas töötab hetkel 3 inimest, kes maalivad siidsalle, rätikuid ning õlasalle. Ka siin töötoas on olnud võimalik täita tellimistoid.

Õmblemise töötuppa on hetkel noori leida kõige raskem, sellepärast et õmblemine nõuab palju eelteadmisi ning oskusi. Õmblemise töötoas töötab ka üks neiu, kes on lõpetanud Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse. Hetkel käivad läbirääkimised, et Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskusest tuleb õmblemise eriala noori meile praktikale. Teised noored on õppinud õppekeskuse tekstiilikojas. Õmmeldakse pehmeid loomi, mudipatju, suvekotte, kingikotte, ehteid ning tavalisi patju. Sotsiaalministeerium on huvitatud kingikottide tellimisest ning nad on ostnud meilt ka kingitusi.

Portselanimaali töötoas töötab kuus erivajadusega noort. Ka siia töötuppa tulnud noor on tavaliselt õppinud õppekeskuse „Juks“ portselanimaali õpikojas, kus ta on omandanud praktilised portselanimaali oskused. Maalitakse vaase, kohvitasse, kruuse, vaagnaid, keraamilisi plaate, mis hiljem raamitakse ja lähevad müüki.

Keraamikatöötoas töötab viis noort. Seal voolitakse keraamilisi aluseid, vaase, kausse, tasse, topsikuid jm.

Töötubades tehakse ka palju postkaarte. Sügiseks oleme saanud tellimusi jõulukaartidele, mida on plaanis ka trükkida. Samas oleme võimelised käsitsi valmistama umbes 200 – 300 kaarti.

Hetkel otsime töötajatele lihtsamaid allhanketoid. Sügisel algab aasta töötanud noortele täiendus-koolituse kursus “Olen teel... iseseisva elu ja töö kujundamise kunst”.

Meil on oma kauplus. Toodete müügi korral saavad kaitstud töö keskuse töötajad töösalusraha, mis on nendele taskurahaks. Müüke reklaamime nii ajalehes kui ka televisioonis. Vähemalt korra kuus üritame käia oma töötajate toodangut müümas ka väljaspool maja. Nii oleme käinud pedagoogikaülikoolis, mardilaadal, Tallinna Tehnikaülikooli ühiselamutes ning maikuu läheme Kristiine linnaosa kevadlaadale. Müügid on läinud küllaltki edukalt. Oleme müünud tooteid umbes 25 000 krooni eest, millest ligikaudu 50% läheb uue materjali hankimiseks ja ülejäänud noorte töösalusrahaks. Töösalusraha suurus sõltub suuresti ka töötegija suhtumisest töösse.

Kohe alguses võtsime seisukoha, et kaitstud töö keskuses on samasugune töösisekord nagu ükskõik millisel tavalisel töökohal. Tööpäev algab kell 9.00, selleks ajaks peavad kõik töötajad olema kohal. Põhjuseta puududa ei tohi. Vajaduse korral, tuleb puudumisest ette teatada.

10.45 – 11.15 on kohvipaus ning kell 13.00 lõuna. Tööpäev lõpeb kell 15.00.

Töötajad käivad kord kuus muuseumites ning näitustel, et saada uusi ideid. Kevadel korraldame ekskursiooni Kohtla-Nõmmele.

Oleme tegutsenud alla aasta ja senine tegevus on näidanud, et meie noortele meeldib tööd teha. Nad on kohusetundlikud, suhtuvad töötegemisse tõsiselt ning ka senine väike töösalusraha on hea motivaator. Lõpetuseks ütlen, et kaitstud töö keskus on hea vaheetapp teel avatud tööturule või toetatud tööle.

Stina Siem

Kaitstud Töö Keskuse juhataja

Kasutame PITE-võimalusi –

Margit Rosental

Eelmises Sinuga numbris andis hr Mike Buckley ülevaate PHARE partnerlusprojekti *Puuetega inimeste tööhõive edendamise* (PITE) raames tehtust.

Projekti eesmärk oli edendada lisavajadustega inimeste töötamise võimalusi. PITE avakonverentsil tõin välja põhivaldkonnad, milles on vaja riigipoolset konkreetset abi, et lisavajadustega inimesed saaksid võrdsed võimalused avatud tööturul konkureerimiseks ning leiaksid sobiva töö. Põhiettepanekud olid

- soodustada seadusandlikult puudega laste ja täiskasvanute õppimisvõimalusi, muuta EV haridusseadust nii, et tõuseks gümnaasiumite motivatsioon võtta vastu puudega noori;
- muuta EV sotsiaalhoolekande seadust, sätestades selgelt riigi vastutuse toetavate teenuste tagamisel;
- selgitada rehabilitatsiooniteenuste rahastamiskeem. Sätestada rehabilitatsiooniplaanide koostamise ja täitmise järelevalve eest vastutav institutsioon;
- parandada ligipääsetavust, tagades järelevalve;
- käivitada toetatud tööhõive teenused, sätestada töötugiisiku roll;

HAKKAME TÖÖLE

- vähendada sotsiaaltoetuste saajate ringi, tagades toetuste sihtotstarbelise kasutamise.

Ühe projektiga ei ole võimalik lahendada nii laia probleemide ringi. Hea algus on tehtud. Nõustati ja koolitati EV Sotsiaalministeeriumi ja erinevaid puudega inimeste habilitatsiooni ning tööllistamise asutusi. Lisaks koostati töökohtade kohandamise programm, mis võimaldab toetada erivajadustest tulenevaid lisakulusid töökohal. Oluliseks pean teabe jagamise kampaaniat. EV Sotsiaalministeerium on koostanud hoolekande kontseptsiooni, milles lubatakse arendada toetavaid teenuseid.

Projekti lõppedes tekkis kahtlusi tehtud töö tulemuste kohta. Mul pole kindlat usku, et kõik head kavatsused realselt lisavajadusega inimeseni jõuavad. Olen projekti juhtkomitee liikmena mitu korda nii sotsiaalministeeriumi, tööhõiveameti kui teiste puudega inimeste ühenduste esindajailt küsinud:

Kuidas tagatakse, et iga väiksemagi omavalitsuse puudega inimene saaks teada, et tal on õigus riigi toetusele ning abile, kui ta vajab toetavaid teenuseid või kohandusi, et töötada?

Kust saab tööandja teada, et riik kannab kohandustega seotud kulud?

Kuidas tagab valitsus, et töökohtade kohandamise programmist ei saa deklaratiivne dokument, mille rakendamise eest ei vastuta keegi, ning et heade põhimõtete realiseerimiseks jätkub raha?

Kahjuks pole ma tänaseni nendele küsimustele vastuseid saanud. Juhtkomitees on olnud jutuks, et info levitamine uute meetmete kohta on tööturuametite ülesanne. Kui paljud tööturuametid on seda teinud? Tartus korraldas noorteklubi "Händikäpp" hiljuti infopäeva uute tööturu võimaluste tutvustamiseks. Rõõm oli näha, et lisavajadustega inimeste huvi oli suur. Seda kurvem oli, et tööturuameti vastava valdkonna spetsialist pr Erika Kiviselg jäi hoolimata

eelnevast kokkuleppest kohale tulemata. Samuti muudab mind ettevaatlikuks mitme ametniku suhtumine, et tööturuametite mitteligi püüetus puudega inimestele pole probleem. Maailm meile kõigile tähendabki seda, et lisavajadustega inimesed saavad teenuseid samast kohast, kust kõik ülejäänud. Mõistan, et üleöö kõiki maju ümber ei ehita. Kuid probleemi lahendamine algab selle tunnistamisest.

Olen veendunud, et EV Sotsiaalministeerium on koos Suurbritannia kolleegidega teinud ära suure töö. Veel vastutusrikkam töö on aga ees. Selleks et puudega inimeste tööhõiveprotsent ka tegelikult tõuseks, pean vajalikuks aktiivse ja järjepideva teavituskampaania alustamist, mille tulemusena peaks iga tööealine puudega inimene saama teada, missugust tuge tal on võimalik töötamisel ja tööl olles saada. Siin on puudega inimeste ühendustel kohustus EV Sotsiaalministeeriumi aidata. Teame ju oma vajadusi kõige paremini. Seega kutsun kõiki lisavajadustega inimesi üles läbi oma ühenduste ja võrgustike nii ministeeriumile, tööhõiveametitele kui omavalitsuste sotsiaaltöötajatele avaldama aktiivselt oma soovi töötada ning miks mitte olema abiks töökohtade kohandamise programmi rakendamisel.

Margit Rosental

MTÜ Noorteklubi "Händikäpp" Tartu projekti juhtkomitee liige

MTÜ Noorteklubi "Händikäpp"

Tähe 101, 50007 Tartu

Tel/faks 7348328

Mobiil 5203471

E-post margitr@fi.tartu.ee handikapp@hot.ee

Koduleht www.hot.ee/handikapp

Kommunikatsioon avab maailma

Eestis alustati tööd pimekurtidega Põhjamaade algatusel ja toetusel. Esimesteks asjatundjateks, kes jagasid oma kogemusi ja teadmisi, olid Marjaana Suosalmi ja Inger Rodbroe. Esmakordselt said pimekurtide laste vanemad teavet oma laste puude kohta ja õpetust lastega suhtlemiseks Taani spetsialistidelt 1993. aastal toimunud perekursustel.

Eesti Pimekurtide Tugiliit alustas tegevust 1994. aastal pimekurtide laste vanemate algatusel. Tekkis vajadus luua oma organisatsioon, sest pimekurtide laste vanemad vajasid abi lapsega suhtlemisel, lapse kasvatamisel ja õpetamisel.

Esmane eesmärk oli pimekurtide populatsiooni väljaselgitamine ja töötajate koolitamine. Koos Soome asjatundjatega käidi Eesti lasteasutustes ja jõuti järeldusele, et pimekurdid lapsed ei saa õpetust ja neil puudub igasugune võimalus arenemiseks, sest töötajatel ei ole teadmisi ega oskusi tööks pimekurtide lastega.

Käesolevaks ajaks on tugiliidu kaasabil saanud täienduskoolitust 18 spetsialisti tööks lastega ja täiskasvanutega. Teadmisi on käidud omandamas Soomes, Rootsis, Taanis, Poolas. USA HILTON/PERKINS programmi konsultandid ja Soome asjatundjad käivad koolitusi läbi viimas ja juhendamas Eestis.

Kümme aastat ühist tegevust

Oma 10. tegevusaasta tähistamiseks korraldas tugiliit 24. aprillil rahvusvahelise seminari "Kommunikatsioon avab maailma". Seminaril osalesid tugiliidu liikmed, pimekurtide laste vanemad, organisatsioonide esindajad, kes oma tegevuses puutuvad kokku antud valdkonnaga, ja need, kes on toetanud tugiliidu tegevust.

Avasõnas meenutas esinaine Margarita Rägapart tugiliidu loomist. Ta rõhutas, et tugiliidu eesmärk on olnud osutada abi perele, kus sünnib pimekurt laps, ja seda võimalikult kohe, et aidata kaasa lapse arengule. Olles ise täiskasvanud pimekurdi noormehe

Pimekurtideni jõudis teave taktiilse viipekeele kaudu.

ema, teab ta, kui raske on kasvatada pimekurti, kes on ilma jäänud asjatundlikust abist.

Ülevaate tugiliidu kümne aasta tegevusest andis tegevjuht Raissa Keskküla. Kuigi tugiliidu loojateks olid lapsevanemad, on tegevus suunatud nii lastele kui täiskasvanutele. Käesoleval ajal on tugiliidu tugivõrgustikus 21 täiskasvanud pimekurti ja üle 50 lapse.

Rehabilitatsiooniasutusena pakutakse teenust pimekurtidele, liitpuudega pimedatele ja pimedatele, millest tingituna on teenuste kasutajate arv tunduvalt suurem.

Oluliseks murranguks tugiliidu tegevuses oli liitumine Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevusega. Ühiselt on suudetud jagada ühiskonnale teavet puuetega inimeste vajadustest, koostöös sotsiaal- ja haridusministeeriumiga on aktiivselt otsitud lahendusi rehabilitatsiooni ja hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks.

Eriteadlaste sõnavõttud

USA eriteadlane Mary Zatta rääkis pimekurtide laste erivajadustest hariduse omandamisel. Ta rõhutas, et Pimekurtide Tugiliit on olnud teerajajaks pimekurtide laste teenuste arendamisel Eestis. Sellel lasterühmal on ainulaadsed vajadused, mida ei ole võimalik rahuldada ilma paljude eri tasandite inimeste tõelise

pühendumuseta. Väga oluliseks pidas esineja kommunikatsiooni osa pimekurdi lapse arengus. Eriti oluline on välja selgitada lapse suhtlemise ja õpetamise võimalused. Lapse suhtlemisoskused avaldavad mõju kogu tema õppimisele. Mary Zatta ütles, et Pimekurtide Tugiliit on loonud visiooni, mille edasiarendamiseks ja täitmiseks näeb ta põhjust partnerluse jätkamiseks.

Soomest oli kohal **Terhi Pikkujäämsä**, kes rääkis USHER-sündroomist, mis on üks levinuim pimekurtust põhjustav päritav geeniviga. Ta on aastaid aktiivselt osalenud pimekurtusealase tegevuse käivitamisel Eestis. Esineja on läbi viinud Eesti täiskasvanud pimekurtide uuringu ja tulnud järeldusele, et ka Eestis on paljudel pimekurtuse põhjustajaks päritav USHER-sündroom. Lõpetuseks ütles Terhi Pikkujäämsä, et pimekurtus ei tähenda, et elu on läbi. Pimekurtidel tuleb paljust küll loobuda, kuid me loodame, et ühiskonna areng aitab luua abivahendeid, mis võimaldavad neil ühiskonnaelus osaleda täieõiguslike liikmetena.

Spetsialist Olga Ilgina tõi oma sõnavõttus välja pimekurtuse tüübid. Töös pimekurtidega vajatakse mitmekülgseid oskusi ja tulemuste saavutamiseks mitme erineva asjatundja koostööd. Kombineerunud nägemis- ja kuulmispuudega inimeste puhul ei saa automaatselt kasutada ainult nägemis- või kuulmis-

puudega inimestele mõeldud õpetamise ja rehabilitatsioonimeetodid. Seega tuleb pimekurtust vaadelda kui omaette puuet, mis vajab erimeetmeid suhtlemiseks ja toimetulekuks.

Eesti Pimekurtide Tugiliidu esinaine Margarita Rägapart on olnud ühingu eestvedajaks selle loomisest alates.

Tallinna haridusametist andis **Urve Raudsepp-Alt** ülevaate nägemis-liitpuudega laste haridusvõimalustest Tallinnas. Tallinna linn on viimastel aastatel pööranud suurt tähelepanu nägemispuudega laste haridusvõimaluste parandamisele. Oluliseks sammuks oli 2003. aasta sügisel loodud nõustamisrühm pimedatele tavakoolis õppivate laste ja liitpuudega pimedate laste toetamiseks. Esineja suhtus positiivselt lahendamist vajavatesse probleemidesse ja tõdes, et Tallinna linn peaks olema suuteline pakkuma oma nägemispuudega lastele kooliharidust kohapeal. On kurb, et väikesed lapsed peavad lahkuma kodunt kaugele haridust omandama.

Kui peres kasvab pimekurt laps

Lapsevanem **Heidi Rannik** rääkis oma kogemusest pimekurdi lapse kasvatamisel. Tema südamluk ja mõtteid arendav esinemine ei jätnud kedagi külmaks. Sõnavõtust tuli välja, et oma lapse probleemi mõist-

mine ei ole enesestmõistetav asi ja et lapsevanem vajab siin asjatundjate abi ja toetust. Et toimiks suhtlus ja lapse areng oleks kindlustatud, on varasel sekkumisel lapse arengusse oluline osa.

Elu pimekurdina

Pimekurt **Kalju Arukase** andis ülevaate oma puude arenemisest ja nendest raskustest, mis tal tuli ületada jätkamiseks elu ilma nägemiseta ja kuulmiseta. Kurdina sündinud inimesele on nägemise kaotamine suur traagika. Kõneleja viipekeeles esitatud teave tõi esile Kalju Arukase haruldase sihikindluse ja elutahte. Ta on pimekurdina selgeks õppinud punktikirja (pimedate kiri), masinakirja ja taktilise viipekeele. Punktikirjas on ta kirjavahetuses teiste pimedatega ja loeb punktikirjaraamatuid. Masinakirjas kirjutab ta kirju oma tütrele Ameerikasse ja teistele nägijatele. Taktiline viipekeel on suhtlemiseks abikaasa ja teiste inimestega. Kalju sooviks on õppida selgeks arvuti, et saaks teavet laiadest maailmast.

Tehtud töö on kandnud vilja. Teha on aga veel palju, et abi ja tugi jõuaks kõigini, kes seda vajavad.

Aastapäeva muutsid pidulikuks ja soojaks külaliste südamlukud õnnesoovid ja kaunid lilled. Suur tänu neile, kes on käsikäes Pimekurtide Tugiliiduga andnud panuse pimekurtide laste ja täiskasvanute elu paremaks muutmisele.

Raissa Keskküla

pimekurtide liidu tegevjuht

Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda eile, täna, homme

Aasta oli siis 1995, kui Hiiu Maavalitsuse saali kogunesid inimesed, kes olid võtnud nõuks luua puuetega inimeste maakondlik organisatsioon – Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda. Hiiumaa on pindalalt väikseim maakond Eestis, siin ei saanud luua organisatsiooni nii nagu ette nähtud erinevate puude liikide järgi, vaid tuli arvestada hetkeolukorda ja sellest tulenevaid võimalusi. Asutajaliikmeteks saidki puuetega inimeste või puuetega lastega tegelevad organisatsioonid/institutsioonid maakonnas, mis tol ajal oli ainuvõimalik tee puuetega inimeste tegevuse intensiivistamiseks. Juhatuse esimeheks valiti Hiiu Maavalitsuse Sotsiaal- ja Tervishoiuosakonna juhataja **Riho Rahuoja** ja tegevdirektoriks sama osakonna töötaja **Aasa Saarna**.

1998. aastal ühitati juhatuse esimehe ja tegevdirektori ametikohad ja Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda hakkas juhtima allkirjutanu. Samal ajal alustati Hiiumaa koja laiendamist uute organisatsioonide loomise teel. Lisaks asutajaliikmetele tekkisid MTÜ Kärkla Erivajadustega Noorte “Oma Klubi”, MTÜ Kõrgessaare Puuetega Noorte Klubi “Vikerkaar”, Pühalepa “Meelespea, Hiiumaa Tuletõrjeühingu Puuetega Liikmete Selts, MTÜ Hiiumaa Diabeediselts, MTÜ Hiiumaa Vaegkuuljate Ühing, MTÜ “Toetaja”. Tegevust alustas Kärkla Linnavalitsuse juurde kuuluv puuetega laste päevahoid, kus antakse puuetega lastele algharidust, ning Heatahteühingu “Lootus” baasil käivitus puuetega inimeste päevakeskus Käinas. Tänapäevaks ongi intensiivsem tegevus koondunud oma-valitsuste piirkondlike keskuste juurde, Kõrgessaares Lauka Päevakeskuse juurde, Pühalepas Hellamaa Perekeskusesse, Käinas Heatahteühingu “Lootus” ruumidesse, Kärklas Puuetega Laste ja Noorte Keskusesse.

Olgugi et loodud on mitu uut organisatsiooni, ei saa öelda, et oleme olukorraga rahul. Uute organisatsioonide teket pidurdab tunduvalt nii asjatundlike inimeste kui raha vähesus, sest iga loodud organisatsiooniga kaasneb seadusele vastav raamatupidamine ja aruandlus maksuametile. Täiesti reaalne on Hiiumaal luua organisatsioonid liikumispuuetega inimestele,

allergikutele, astmaatikutele, kuid see eeldab täiendavaid rahalisi vahendeid, mida Hiiumaa elanikkonna ja puuetega inimeste protsentuaalset suhet arvestades, raske on leida.

Oma töös on Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda püüdnud arvestada inimeste soovide ja vajadustega. On üritusi, mis on saanud traditsiooniks, ilma milleta enam ei saa, näiteks eelmise tegevdirektori **Aasa Saarna** algatatud suvised rehabilitatsioonilaagrid, kus oleme osalemislusti pakkunud ka puuetega inimestele teistest Eestimaa piirkondadest ja välismaaltki. On olnud oskusi, nimelt vitspunutiste tegemine, mida on tahetud õppida, kuid õpperingist pole asja saanud. Punumine on kellegi leib ja oma leiba niisama lihtsalt käest ei anta (loe: ei õpetata teistele). Näpuosavuse rakendamiseks on leitud muid võimalusi.

Aasta 1999 oli Hiiumaa puuetega inimeste tegevuses pöördeline – alustati ettevalmistuste tegemist puuetega inimeste suunamiseks tööturule. Projekti “Toetatud töökohtade loomine puuetega noortele Eestis”, mis oli esimene puuetega inimeste töölisutamise projekt vabariigis, rahastas Eesti ja Taani riik. Kuigi algselt oli projekt Hiiu Maavalitsuse alluvuses, oli Hiiumaa Puuetega Inimeste Kojal selles küllaltki tähtis roll – nimelt ei oleks tegevus ilma kolmanda sektori organisatsioonita üldse käivitunud. Kojas sai tööturule suunatud puuetega inimeste ja nende perede sotsialiseerumisele kaasaaitamine läbi ühisürituste, nõustamiste ja muu organiseeritud tegevuse. Kolm aastat oli nimetatud tegevus projektipõhiselt Hiiu Maavalitsuse hallata. Suure töö nii rahaliste vahendite hankimisel kui kogu tegevuse juhtimisel/koordineerimisel tegi ära sotsiaal- ja tervishoiuosakonna toonane juhataja asetäitja sotsiaaltöö alal **Annely Tikerpuu-Kattel**. Kolmanda sektori organisatsiooni ülesandeks oli täiendavate rahaliste vahendite hankimine vabaajäruituste ja muu ühistegevuse organiseerimiseks. Projektile oli oma meeskond koosseisus projekti juht-koordinaator **Annely Tikerpuu-Kattel**, kolmanda sektori esindaja **Malle Kobin** ja kaks konsultanti **Jane Aron** ja **Ene Eilimo**.

ning nõukogu, mis oli projekti juhtorgan, kuhu kuulusid kolmanda sektori ja kohalike omavalitsuste esindajad, erasektori esindaja ja töölised puuetega inimeste esindaja. Juba teist aastat on puuetega inimeste töölised Hiiumaa Puuetega Inimeste Koja hallata. Selleks tegevuseks on tulnud leida raha väljastpoolt üldist rahastamist. Seni on see õnnestunud.

Projekti meeskond:
A.T. Kattel, J. Aron, E. Eilimo, M. Kobin.

Nimetatud projekti tõttu on Hiiumaa Puuetega Inimeste Kojal olnud võimalus osaleda Kopenhaageni keskuse projektis "Kohalikud koostöövormid Euroopas". See rahvusvaheline projekt oli uurimuslikku laadi ja püüdis välja selgitada võimalusi ja tulemusi kolme sektori koostöös teatud piirkonna inimeste tööhõive, seega ka toimetuleku parandamisel. Põhieesmärk oli pakkuda laiale auditooriumile protsessiõpet, leida inimesi, kes oleksid huvitatud uutest koostöövormidest töötamisest. Kopenhaageni keskuse projektis osales 6 Euroopa riiki – Eesti, Taani, Holland, Saksamaa, Iirimaa, Hispaania, toimusid vestlused/intervjuud, kohapeal. Intervjueeriti projektijuhti, kolmanda sektori esindajat, tööandjaid, projekti raames töötavaid puuetega inimesi. Lisaks toimusid teemaõpikojad Taanis, kuhu oli kutsutud igast osalevast riigist era-, avaliku- ja kolmanda sektori esindaja, kes olid otseselt nimetatud tegevusega seotud. Teemaõpikodades osalemine andis koostööpartneritele võimaluse oma senitehtud töö läbi vaadata, et koostöövormid toodaksid edaspidi kõigile kasulikke lisaväärtusi. Osalemine Kopenhaageni keskuse projektis avardas silmaringi, tõi uusi tutvavaid, avas võimaluse uutest koostööprojektideks ja, mis peamine, andis teadmise, et oleme suutelised tegema koostööd rahvusvahelisel tasandil ja mitte sugugi halvemini kui teised Euroopa riigid. Valmis ka mitu kokkuvõtet/vahearuanne, kus

oli võimalik tutvuda nii intervjuude tulemustega kui teemaõpikodades tehtuga.

Euroopa puuetega inimeste aastaks (2003) võttis Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda eesmärgiks jõuda avatud maailma. Valmis sai veebileht aadressiga www.hiiumaapik.ee. Olgugi et veebileht on olemas, vajab ta pidevat täiendamist ja parandamist. Ka ei ole veel kõikide liikmesorganisatsioonide leheküljed täidetud. Koos Eesti Kurtide Liidu ja Parkinsonihaigete Seltsiga toimus kampaaniaüritus. Õnneks on Hiiumaa kurte ja parkinsonihaigeid vähe, kuid informatiivse eesmärgi koostöö täitis.

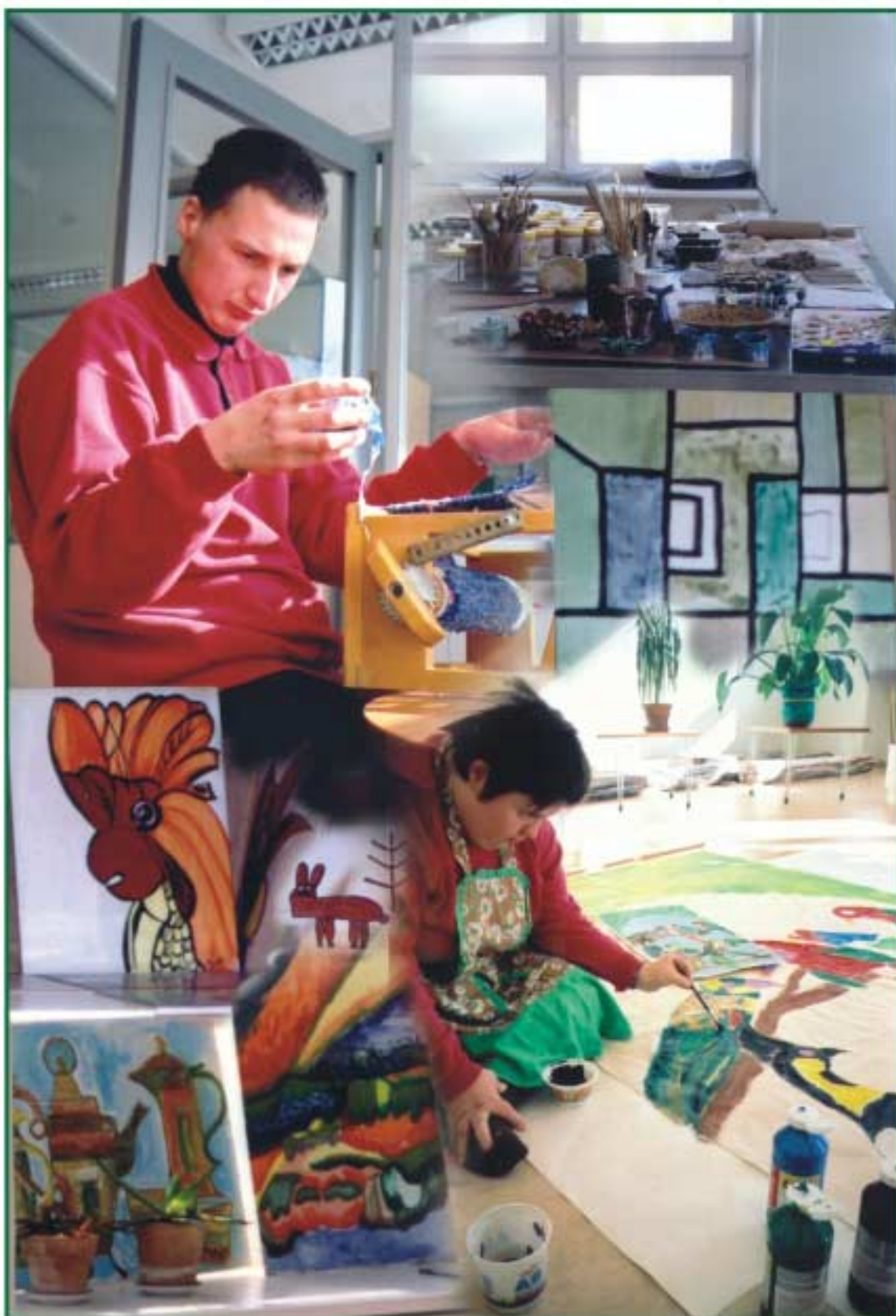
"Tuustitund"
Rehabilitatsioonilaager Malvestes 2002 a.

Mida toob Hiiumaa puuetega inimestele ja nende organisatsioonidele homme päev? Seistes Euroopa Liidu lävepakul, on meil kõigil omad ootused ja lootused. Kas need ka täituvad, sõltub igaühe isiklikust panusest. Hiiumaa puuetega inimestega tegelevad asjatundjad on osalenud mitmel Euroopa Liidu struktuurifondidest rahataotlemise võimalusi tutvustaval koolitusel, kuid kas ja millal projektikirjutamiseks läheb...

Arvan siiski, et Hiiumaa Puuetega Inimeste Koda saab edaspidi jätkata oma väljakujunenud traditsioonidega tegevust, samas olla ka avatud kõigele uuele. Olen kindel, et tulevikus saab meil olema rohkem ja paremaid püügivahendeid, millega igaüks oma kala ise kinni püüab.

Malle Kobin

Hiiumaa PIK-i tegevjuht

Kunst, mis sünnib noorte töö keskus "Juks"

EPI Koda soovib ilmunud raamatut:

"Vaimupuudega inimeste normaliseeritud elutingimused"

Autor: koostanud ja toimetanud Karl Grunewald
Müük EVPIT kaudu tel 66 050 67
Tatari 12 (hoovimaja), 10116 Tallinn
e-post: evpit@vaimukad.ee

Karl Grunewald kirjutab raamatu eessõnas:

"Üha enam riike väidab, et vaimupuudega inimene – ükskõik, kui raske puudega ta ka pole – on sama palju väärt kui iga teine. On selgemaks saanud, et omavahel võitlevad tugev, ilus ja produktiivne inimideaal ning meie veendumus, et kõigil inimestel on ühesugune väärtus, ka nõrkadel ja teistest täielikult sõltuvatel. Intellekti saab mõõta, kuid inimese väärtust mitte!

... Võitlust iga inimese väärtuse eest peab pidama iga päev ning igas olukorras. See võitlus aitab meil ületada hirmu ja ebakindlust, mida paljud vaimupuudega inimeste suhtes tunnevad, ning selle asemel, et lasta võimust võtta lootusetusel ja kaastundel, annab meile jõudu näha võimalusi lähtuvalt nende eeldustest."

Ajakiri "Sinuga"
Toimetaja: Eha Leppik
Toimetuse kolleegium:
Kaia Kaldvee, Lissi Kurg, Kai Kukk
Küljendus: Külli Reinup

Eesti Puuetega Inimeste Koda
Toompuieste 10, 10137 Tallinn
Tel. 66 16 629, faks 66 16 628
www.epikoda.ee
epikoda@epikoda.ee